

Encycliek van vier handen

Paus Franciscus geeft encycliek uit die grotendeels het werk is van zijn voorganger

- Encycliek besluit de driedelige cyclus over liefde, hoop en geloof
- Citaten en voorkeur voor kerkvaders verraden Ratzingers hand
- Huidige paus bereidt document voor over 'Zalig de armen'

Erik DE SMET

Vorige maand publiceerde paus Franciscus zijn eerste encycliek, maar het nieuws werd overschaduwd door de berichtgeving over de Wereldjongerendagen in Brazilië. *Lumen fidei* (Licht van het geloof) vervolledigt de driedelige cyclus over liefde, hoop en geloof die Franciscus' voorganger Benedictus XVI had aangevat. De Duitse paus wilde in dit Jaar van het Geloof nog een encycliek afleveren. Bij zijn onverwachte aftreden in februari was het manuscript bijna klaar.

Hoewel na Benedictus' aftreden werd geopperd dat bewuste encycliek niet meer zou verschijnen, nam Franciscus de tekst ter hand en vaardigde hem uit onder zijn naam. Gevolg: nooit kwam een paus zo snel na zijn verkiezing naar buiten met een leerstellig document. De Argentijnse jezuïet benadrukte daarbij dat het „een encycliek is van vier handen”, een knipoog naar een compositie voor twee pianisten.

Waarin is nu de hand van Joseph Ratzinger te herkennen en waarin die van Jorge Bergoglio? Grondtoon is het Bijbelse beeld dat het geloof licht is. Daartegenover staat de duisternis van het ongelooft. De encycliek vangt

aan met de stelling dat er in de moderne tijd een omkering geschiedde en dat mensen het geloof als duisternis zijn gaan beschouwen waartegenover de rede het licht zou brengen. Helemaal speelde de mensheid daarmee het zicht op het licht kwijt. „In de afwezigheid van het licht wordt alles verward,” lezen we, „is het onmogelijk goed van slecht te kunnen onderscheiden, raken we de weg kwijt en blijven we in cirkels ronddraaien, met als bestemming nergens.” Ongetwijfeld woorden van Joseph Ratzinger.

Vervolgens start de encycliek een lezing van de heilsgeschiedenis met veel aandacht voor de figuren van Abraham en Mozes en voor het geloof van Israël, waardoor je het christelijke verrijzenisgeloof beter kunt verstaan.

Kritiek op moderniteit en beeld van licht en duister zijn typisch voor Ratzinger

Een uitgesponnen tweede hoofdstuk gaat over de nauwe samenhang tussen geloof en waarheid en over de verhouding tussen rede en geloof, typische thema's van Joseph Ratzinger. In zoveel andere details bespeurt de aandachtige lezer de hand van de Duitse theoloog en paus. Zo stuiten we alweer op een citaat van de negentiende-eeuwse Duitse filosoof Nietzsche, die al in andere encyclieken van Benedictus XVI ter sprake kwam, is er terloops kritiek op Verlichtingsfilosoof Jean-Jacques Rousseau en zijn er tal van verwijzingen naar kerkvaders, vooral naar Augustinus – allemaal kenmerken van Ratzingers teksten.

De toon verandert echter in het laatste hoofdstuk, wanneer de tekst stelt dat geloof het lijden van de mensen niet doet vergeten. Franciscus van Assisi en Moeder Teresa van Calcutta komen ter sprake. Zij brachten licht bij hen die lijden. In volstrekt andere bewoordingen gaat het vervolgens over Maria. Is hier de Latijns-Amerikaanse paus aan het woord?

„In Maria, de dochter van Zion, werd de lange geschiedenis van geloof van het Oude Testament vervuld, met haar verhalen over zoveel gelovige vrouwen, te beginnen met Sarah. In het leven van die vrouwen werd, naast dat van de patriarchen, Gods woord vervuld en ontsprong nieuw leven.” Enerzijds doet dit denken aan Bergoglio's recente verzuchting dat de Kerk een 'theologie van de vrouw' nodig heeft. Anderzijds valt de ongebruikelijke term 'dochter van Zion' voor Maria op, een term die stamt uit het Tweede Vaticaans Concilie en waaraan niemand minder dan de jonge Joseph Ratzinger meerdere teksten wijdde.

Lumen fidei is dus bovenal een werkstuk van Benedictus XVI. Door de encycliek van de teruggetreden paus alsnog uit te geven, sluit Franciscus niet alleen de periode van zijn voorganger af, hij plaatst zichzelf ook in de continuïteit. De Duitser en de Argentijn hebben duidelijk een andere stijl, maar hun geloof is wel degelijk hetzelfde.

Het is nu uitkijken naar de eerste echte encycliek van de nieuwe paus waarvan de titel al bekend is: *Beati pauperes*, Zalig de armen. Wellicht pleit Franciscus daarin voor een pastorale bekering die de grond moet zijn van alle veranderingen in de Kerk.

CURSIEFJE

Jozefien VAN HUFFEL

Kampgevoel zonder houdbaarheidsdatum

„Met vier leiders staan ze op een rij naast de keukentent, die bovenaan de heuvel staat. Ze geven een verrekijker door en turen om beurten naar het dal. Ze praten in een walkietalkie. Tot een van hen naar een rood vlekje wijst, ergens in de verte bij een schuur. „Daar is hij, daar is Maarten”, zegt hij. Het rode vlekje zwaait en laat zich nog een keer horen door de walkietalkie. „We kunnen dus echt wel ver gaan met die dingen.”

Allemaal zijn het ontdekkingsreizigers, de duizenden kinderen en jongeren die tijdens de zomer op kamp trekken. De zesjarige die een splinternieuwe slaapzak in gebruik neemt en die vervolgens weer in het zakje moet krijgen. De wandelende tieners die pas een dorp verderop ontdekken dat ze de kaart ondersteboven houden. De leidster die zich in het Frans moet verontschuldigen omdat de kinderen belletje trek deden. Allemaal zijn het ontdekkingsreizigers, die bovendien zonder al te veel bagage op stap zijn. Een van de vier daar op de heuvel moet deze zomer nog een thesis afwerken, een andere wil graag verhuizen. Een van de tieners heeft een B-attest en moet een nieuwe richting kiezen. Voor de duur van het kamp mogen ze dat echter vergeten. Voor de duur van het kamp bestaan alleen het gras onder hun voeten en het dorp in de verte. Meer dan spelen en stappen, meer dan samen eten, werken, slapen en leven is er niet.

„Elke ontdekkingsreiziger heeft recht op een plek en een moment om zijn of haar bagage even neer te zetten”

Mijn dorp in de verte heette deze zomer Brisys. Ik reed er bij wijze van spreken recht van de redactie heen, onderweg al genietend van het opkomende kampgevoel. Vertrouwd, maar toch bijzonder, omdat het er nog was. Want ik ben al lang geen kind meer en nog nauwelijks een jongere. Ik heb het al bijna twintig jaar, mijn kampgevoel. Ik had het al die keer in Turnhout in 1994, toen ik tijdens een bosspel vastraakte in een moeras en een schoen kwijttraakte. Ik nam het mee naar de Ardennen vijf jaar later, toen de leiding op het idee kwam om mijn zus te ontvoeren. Het groeide in Le Mesnil in 2005, vooral toen alle leden voor wie ik verantwoordelijk was, terug waren van de dropping en veilig in bed lagen. Zit er dan geen houdbaarheidsdatum op zo'n kampgevoel? Of is het houdbaar tot het laatste kamp, voor mij wellicht deze zomer in Brisys?

Ik vermoed van niet. Ik ontmoette immers ontdekkingsreizigers die al jaren niet op kamp gaan. Mijn vader die vliegt op het strand, om de paar jaar met een ander model. Mijn moeder die de tijd vergeet als ze langs de vloedlijn schelpen zoekt. Of een paar weken geleden nog, de bisschop die op de Wereldjongerendagen ook eens een plastic wegwerpcap uittest, omdat hij nu eenmaal dezelfde regenbui over zich heen krijgt als de jongeren.

Een houdbaarheidsdatum voor het kampgevoel? Ik hoop van niet. Ik hoop, voor mezelf en alle anderen, dat vakantie altijd een stukje kampgevoel met zich mee mag brengen. Ik hoop dat voor de mensen die op reis gingen met het vaste voornemen om hun e-mails van het werk of van de vereniging in het oog te houden. Voor de mensen die heel ver weg vlogen omdat ze het gevoel hebben dat ze niet echt leven als ze de wereld, die olifant of die waterval niet hebben gezien. En voor hen die noodgedwongen thuisbleven, met of zonder kibbelende kinderen. Elke ontdekkingsreiziger heeft recht op een plek en een moment om zijn of haar bagage even neer te zetten. Iedereen heeft recht op een heuvel, een verrekijker, een stel walkietalkies en een kampgevoel. 99

Twee pausen verenigd in gebed. Franciscus ondertekende Benedictus' encycliek. © Imageglobe